

ДБИЭ КЭРГЭННЭ ОЮОНУ
КИНИГЭ ПЕДАГОГИКАТЫГАР ТИРЭСИРЭН ИИТИИ

Билинни бириэмэбэ, олох – дьаах ураты куускэ сайдыытын кэмигэр, уэрэхтээбин соруга, ис хобооно уонна ону олоххо киллэрэр суол тэрдуттэн уларыйытыгар куускэ улэ барар. Уэрэхтээбиннэ II – с кэлуэнэ стандарт киирдэ. Сурун соруга – оЮону личность быьыытынан иитэн табаары буолар.Бу уустук соругу толорууга уэрэх тэрилтэлэрэ, тэрэппут, общество араас араналара бииргэ тумустэхтэринэ эрэ кыаллар кыахтаах.Оскуола дойду, норуот инникитин, кэнэбэскитин иитэр.Киьи личность быьыытынан сайдарыгар кини тэрэппуттэрин, биир дойдулаахтарын угуэ холобурдара, олохторо- дьаахтара, тулалыыр эйгэ, норуот баай историята, культурата, норуот педагогиката бары сабыдыаллыыллар.

ОЮо угуэ санаалаах, сырдык ыраалаах киьи буола улаатарыгар кинигэ оруола улаханьын туьунан элбэхтик истэбит.Кинигэни аахпакка, аабарга уэрэппэккэ эрэ дэгиттэр сайдыылаах, дирин культуралаах, киэн эйдээх-санаалаах, аныгы олобу кытта тэннэ хардыылыыр киьи буолбаккын.Кинигэни умсугуйан аабар оЮо солуута суох ооньуунан, телевизоры маньырынан, араас буортулаах видиктэри кэруунэн дьарыктаммат, уэрэбэр кэмигэр бэлэмнэнэр, билиитэ бары предметтэргэ дэхси учугэй буолар.

Мин бийиги оскуолабыт оЮолоро кинигэни тэьэ аабалларын билээри оЮолортон маньык боппуруостарга эппиэттиллэригэр кэрдэстум. Тестированиеба 8,9,10,11-с кылаас оЮолоруттан 40 оЮо кыттыыны ылла.

1.Кинигэни тэьэ аабабьын?

2.Библиотекаба тэьэ сылдыабьын?

3.Тэрэппуттэргит кинигэни тэьэ аабаллар?

1-кы боппуруоска- элбэхтэ аабабьын-25%

Син аабабьын-22%

Олох аахпаппын-53%.

2-с боппуруоска – куруук-3%

СороЮор-75%

Хаьан да сылдыбаппын-27%

3-с боппуруоска – син аабаллар –30%

Элбэхтэ аабаллар-27%

Олох аахпаттар-43%

Мантан кэстэрүнэн кинигэ аабыта олох кэнники былаанна тэбиллибит.

Кинигэ - обону иитии, уэрэтии биир дьобуннаах сириэстибэтэ буолар. Ону таба туьаныыны оболор бэйэлэрэ, оскуола уонна тэрэппуттэр быьаараллар

Обону иитиигэ дьизэ кэргэн сурун тэуу буоларын кьи аймах былыргыттан билэр. Обо дьизэ - кэргэннэ иитиллэн, ууйуулан, такайылан, кини дьобура, талаана арыллар, удьуордаан сайдан барар. Науканан дакаастаммыт гипотеза баар.«Эскэтун А.С.Пушкин нээнньэтэ Арина Родионовна киниэхэ обо эрдэбинэ остуоруйалары кэпсээбэтэ5э буоллар , Пушкин хаан да улуу поэт буолан тахсыа суэх этэ» диэн.

Хас биирдии ыал иитии боппуруобугар тус-туспа ньыманы, уэрэтиини туттар. Обо хайдах кьи буолан улаатара дьизэ кэргэн культуратыттан тутулуктаах, кыра обо саабыттан дьизэ иьигэр, дьоццо-сэргэ5э, тулалыыр эйгэ5э хайдах сыьан олохтоммута улахан сабыдыаллаах.

Мантан сиэттэрэн, биир дойдулаахпыт Тифановтар дьизэ кэргэттэрин угуэ угэстэриттэн билиьиннэриэм. Тифановтар ийэлэрэ Маркова Марина Михеевна Иркутскай уобалас Усть-Кут оройуонун Марково нэбилиэгин Мысово сэлиэнньэтигэр тэрэбүтэ.1941 сыллаахха фельдшер идэтин баьылаан ыраах Булуу улууьун Куулэт нэбилиэгэр фельдшеринэн ананан улэлии кэлбитэ.

Олобун аргыьынаан, олохтоох саха уола Тифанов Прокопий Николаевичтыын, 5 обону иитэн – уэрэтэн, дьобун мааны улэьит дьон гынан олох киэн суолугар эрэллээхтик уктэннэрбиттэр.Тифановтар дьизэ кэргэттэригэр, ийэлэрэ Марина Михеевна, эбугэлэриттэн бэриллибит биир угуэ угэстэрэ - обону кыра эрдэьиттэн кинигэ киэн эйгэтигэр ууйуу.Марина Михеевна ийэтэ Ольга Мироновна А.С.Пушкин «Сказка о царе Салтане » диэн остуоруйатын нойосуус билэрэ эьитэ уьу.

Өссө былыргы уйэгэ5и бөлөхүөктэр Платон уонна Аристотель: «Өй–санаа сайдыьта дьиктиргээьинтэн саьаланар»- диэьиттэр.Оболорун учугэйдик иитиэхтэрин баьарар тэрэппуттэр обо тугу барытын дьиктиргээн билэригэр–көрөрүгэр сөптөөх усулуобуйаны тэрийьиттэр. Ааспыт үйэ 60—70-с сылларыгар Марина Михеевна дьизэтигэр сурдээх баай библиотекуны тэрийэн, оболорун ааьарга ууйан, билиигэ угуйан ииппитэ.Ону таьынан, оболоро оскуолаба уэрэнэр кэмнэригэр элбэх хаьыаты, «Вокруг света», «Мурзилка», «Пионер» уо.д.а.сурунааллары суруттараллара. Географическай атлаьы оболоругар көрдөрөн элбэхтик кэпсиир идэлээх эьит.Ол иьин буолуо, сиэннэрэ Францияба,Англияба, Германияба, Россия куораттарыгар куулэйдээн, уэрэнэн кэлбиттэрэ.

Бу сиэнин, «Сыл бастын учуутала-2017» конкурс кьайыьылааьа, Батюшкин Прокопий Дмитриевич ахтыьыттан строкалар: «Несмотря на занятость, она всегда

уделяла время для чтения художественной литературы, научно-популярных журналов. Я хорошо помню, как она выписывала журнал «Вокруг света», и как мы с братом в детстве жадно листали, а потом и начали читать интересный и богато иллюстрированный журнал. Дома у нас еще имелась довольно большая по сельским меркам библиотека, которую она собирала практически всю жизнь. Как рассказывают родные, не одно поколение книголюбов нашего села зачитывалась книгами из ее книжных полок. Вообще к образованию она относилась очень серьезно, с большим уважением. Она понимала значимость, важность образования в современном мире и всегда прививала это чувство своим детям, внукам». («Дьон туьугар» Дьокуускай, 2007).

Уола Владислав Прокопьевич ахтыбытынан: «Мать при каждом удобном случае любила покупать книги. Так сложилось, что мы читали почти одни и те же книги. Часто обсуждали прочитанное. Вот где разгорались нешуточные страсти: с одной стороны – детский юношеский максимализм, с другой – мудрость прожитых лет». («Дьон туьугар» Дьокуускай, 2007).

«Учугэй кинигэ кийи эйун байытар» диэн сахаба эс хобооно баар. Кинигэ уэрэхтээххиттэн, уэрэбэ суоххуттан тутулуга суох эйгун санаабын байытар, диринэтэр, улэбин тэринэргэр, олоххун оносторгор далаабыраар.

Марина Михеевна 5 оболоро бары тус-туспа идэни бабылаан, ыал буолан олонорон «Кинигэ –билии, сайдыы тэрдэ» диэн, кини киэн эйгэтин диринник билэннэр, оболоругар дьиилэригэр бастатан туран библиотека тэриимиттэр.Онно бастакы кинигэлэринэн буолбуттара дьии кэргэннэрин баай библиотекаларыттан бэлэхтэммит уус-уран кинигэлэр. Марина Михеевна оболоро, угуэ угэи салбаан, бэйэлэрин оболорун аабыыга уьуйууну 3-4 саастарыттан обо суруйааччыларын айымньыларын, нуучча суруйааччыларын остуоруйаларын, хобооннорун уэрэтииттэн сабалыыллар(сабалаабыттар). Кинигэни тастарыгар аабаллар. Бэйэлэрин сэбулуур кинигэлэрин ис хобоонун оболоругар кэпсииллэр.Онтон салгыы оболор бэйэлэрэ нуучча, саха классиктарын кинигэлэрин аабаллар.Аахпыт кинигэлэрин туьунан тэрэппуттэрин кытта санаа атастабаллар.Тэрэппуттэр обо сылдьан аахпыт кинигэлэрин оболоругар аабалларыгар субэлииллэр. Обо кинигэни тэбэ элбэби аабар да соччонон тыла –эбэ сайдар, билиигэ – кэруугэ тардыыыта урдуур.

Кинигэ аабааччыга тийэр суола уьун-киэн.Кини дьылбата хайдах эрэ кийи дьылбатыгар майгынныыр. Манна сурун оруолу тэрэппут ылар. Убаастабыллаах кийибит Марина Михеевна улэлэбит улэтин, олонорбут олобун кини ыччаттара салгыыллар.

Билигин сиэннэр, аба дьон туйахтарын хатаран, уус уран кинигэлэри дуоьуйа аабаллар.Кинигэни элбэхтик аабыы обо талаанын уьугуннаран, талааннарын ылыгын

булуналларыгар сурун куус кэмэ буолар.Ол иьин элбэх ситиьиилээх уэрэнэ, улэлии сылдьаллар.Ол курдук Марина Михеевна 15 сиэннээбиттэн 15–э урдук уэрэхтээх улэьиттэр.Ол иьигэр 1 сиэн Москватааьы аспирантураны бутэрэн сэдэх идэни баьылаан ФСБ-га улэлиир, 1 сиэн «Сыл бастын учуутал-2017» конкурс кьайыылааьа, 1 сиэн тыа хабаайыстыбатын академиятыгар чинчийэр улэнэн дьарыктанар,2 сиэн иккис урдук уэрэхтэрин бутэрэн ситиьиилээхтик улэлии сылдьаллар.

Талбыт уэрэхтэрин ылан кэрдэххэ: ЯГУ –ну бутэрбиттэр: 9.

Ол иьигэр историческай факультеты - 2, БГФ - 1, филологическайы - 2, омук тылын факультетын - 1, экономическайы - 1, юридическай факультеты - 1, биология факультетын – 1.

ЯГСХА-ны - 2, юридическай факультетын-1,агрономическай факультеты-1.

Иркутскайдааьы омук тылын лингвистическэй институтун -1.

Хабаровскайдааьы госслужба улэьиттэрин институтун-1.

Москватааьы ис дьыала аспирантуратын бутэрбит -1.

Иккис урдук уэрэьи, СВФУ экономическай факультетын бутэрбит - 2.

Хабаровскайдааьы юридическай институт студена-1 сиэн

Хос сиэннэр оскуола бастын уэрэнээччилэрэ.

Сити курдук Марина Михеевна кинигэ педагогикатын сөптөөхтүк туьанан, оболорун уэрэтиигэ, иитиигэ дьобун хардыыны онорон, утуэ угэс гьнан ьччаттарын кэскилин тустээбит.

Бугунну быьыы-майгы аймальаннаах кэмигэр кинигэ педагогикатын утуэ угэстэрин сатабыллаахтык туьаныы олох бэйэтин ирдэбилинэн буолла.

Түмүктээн эттэххэ, кинигэни эрэ аабарга уьуйдахпытына – ол тугэьэ биллибэт дирин билии чуэмпэтиттэн чэгиэн – чэбдик, сырдык ьраас өйү -санааны ьймахтаттахпытына эрэ, утүө көлүөнэни иитэн таьаарыахпыт, мааны дьону улаатыннарыахпыт.